

ANTEP

(bk. GAZİANTEP).

ANTERE

(عنترة)

Antere b. Şeddâd b. Amr el-Absî
(ö. m. 614 [?])**Muallaka* şairlerinden.**

Babası Necid'de oturan Abs kabilesi ileri gelenlerinden Şeddâd (veya Amr), annesi ise Zebîbe adlı Habeşli bir câriyedir. Şeddâd'ın onun dedesi veya amcası olduğu da söylenmektedir. Alt du-dağı yarık olduğundan "Anteretü'l-felhâ" diye de anılan bu melez şair, annesi câriye olduğu için, zamanının anlayışına göre köle sayılmakta, bu sebeple de küçük yaştan beri sevdiği amcasının kızı Able ile evlenmesi uygun görülmemektedir. Antere kölelikten kurtulup sevgilisine kavuşmak için bazı başarılar göstermek zorunda kalmıştı. Nitekim belli bir dönemden sonra güzel şiirler söylemeye ve ata çok iyi binmeye başlayan Antere'ye, Abs kabilesinin bazı Arap kabilelerinin hücumuna uğrayıp yağmalanması ve bu arada sevgilisi Able'nin de kaçırılması, cesaretini ispat etmek için iyi bir vesile oldu. Antere düşmanın üzerine atılıp kahramanca çarpıştı ve gaspedilen her şeyi geri aldı. Bu başarısından dolayı kabilesi onu hürriyetine kavuşturdu. Gösterdiği yiğitliğe rağmen yine de ona sevgilisini vermediklerine veya birçok güçlüğe katlandıktan sonra Able ile evlendiğine dair farklı rivayetler vardır.

Câhiliye devrinde melez olmaları sebebiyle kendilerine "Ağribetü'l-Arab" (Arap kargaları) denilen ve kahramanlıklarıyla ün salan üç siyah köleden biri olan Antere, Abs kabilesinin hem şairi, hem de cesur, atılgan, güzel huylu, hoşsohbet, zulme boyun eğmeyen savaşçısı olarak tanınmıştır. Benî Abs ile Benî Zübeyân arasında cereyan eden Dâhis ve Gabrâ Savaşı'nda büyük kahramanlıklar göstermiş, meşhur muallakasını da bu savaştan sonra söylemiştir. Muallakasını, annesinin siyahlığı ile alay eden ve kendisinin şiir söylemeyi bilmediğini iddia eden birine karşı şairliğini ispat etmek amacıyla inşad ettiği de rivayet edilmektedir. Bu yiğit şair, ilerlemiş yaş-

na rağmen kendi kabilesi ile Tay kabilesi arasında çıkan bir savaşa katılmış ve savaş sırasında öldürülmüştür (m. 614 [?]).

Baştan sona gazel ve hamâsi beyitlerden meydana gelmiş olan muallakası kâmil bahrindedir. Güzelligi sebebiyle "el-Müzehhebe" diye de şöret kazanmıştır. Muallakasının ilk yarısında aşk ve seveda hâtıralarını, ikinci yarısında ise cesaretini, kahramanlığını, cömertliğini ve iffetini dile getirmiştir. Seksen altı beyit kadar olan ve birçok kişi tarafından şerhedilen muallakasının diğer muallakalarla birlikte çeşitli zamanlarda şerhli ve şerhsiz neşirleri yapılmıştır. Muallakanın tamamına yakın bir kısmı, Mehmed Fehmi'nin *Târîh-i Edebiyyât-ı Arabiyye* adlı eserinde (s. 795-822) Türkçe tercüme ve açıklamalarıyla birlikte yer almaktadır. Şerefettin Yaltkaya tarafından diğer muallakalarla birlikte Türkçe'ye çevrilerek yayımlanmıştır (*Yedi Askı*, İstanbul 1943). Muallakanın çeşitli Batı dillerine tam veya kısmî tercümeleri de yapılmıştır (bk. Sezgin, *GAS*, II, 48-49). Ayrıca Habeşî Seyyid Nasr, muallaka üzerinde müstakil bir çalışma yapmıştır (*Mu'allakatü 'Antere, dirâse fi'n-nesici'l-luğavî*, Kahire 1985).

Antere'ye isnat edilen ve A'lem eş-Şen-temerî'nin rivayeti, Batalyevsî'nin bazı ilâveleriyile son şeklini alan bir divan günümüze kadar gelmiştir. Ancak buradaki şiirlerin bir kısmının mevsükiyetinden şüphe edilmiştir (bk. Mehmed Fehmi, s. 802; *El²* (Fr.), I, 537). Antere'nin divanı gerek müstakil olarak gerekse şerhleriyle birlikte muhtelif tarihlerde yayımlanmıştır (nşr. İskender Ağa, Beyrut 1864; nşr. Muhammed el-İnânî, Kahire 1315, 1329; Beyrut 1958). Ayrıca Abdülmün'im Şelebî ile İbrâhim el-Ebyârî de bu divanı neşretmişlerdir (Kahire 1947). Muhammed Saîd Mevlevî ise eserin altı nüshasına dayanarak tenkitli neşirini yapmıştır (Beyrut 1970). Divandan yapılan seçmeler başka dillere de tercüme edilmiştir.

Antere'nin efsanevî kahramanlıkları daha sonra, genel olarak **Antere kıssası*** adı ile anılan bir destanın meydana gelmesine sebep olmuştur. Hayatı hakkında çeşitli monografiler kaleme alınan Antere'nin kahramanlıkları muhtelif tiyatro ve sinema eserlerine de konu olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve's-şu'arâ*, I, 171-175; Ebü'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğânî*, Kahire 1927, VIII, 237-246; Cumahî, *Fuḥûlü's-şu'arâ*, s. 128 vd.; Âmidî, *el-Mü'telif ve'l-muhtelif* (nşr. F. Krenkow), Kahire 1354, s. 99, 151-152; Zevzenî, *Şerḥu'l-Mu'allakât*, Kahire 1952, s. 162; Hatîb et-Tebrîzî, *Şerḥu Kaşâ'idil-'aşr*, Kahire 1384/1964, s. 18-21; Merzûbânî, *Mu'cemü's-şu'arâ* (nşr. F. Krenkow), Kahire 1354, s. 246; Abdülkâdir el-Bağdâdî, *Ḥizânetü'l-edeb*, I, 128-129; Cheikho, *eş-Şu'arâ'ün-naşrâniyye*, Beyrut 1890, s. 794-882; Mehmed Fehmi, *Târîh-i Edebiyyât-ı Arabiyye*, İstanbul 1332, s. 795-822; Mustafa el-Galâyîni, *Ricâlü'l-Mu'allakât-il-'aşr*, Beyrut 1331/1913, s. 208-225; Serkis, *Mu'cem*, I, 1227-1229; II, 1387-88; Brockmann, *GAL*, I, 13, 22; *Suppl.*, I, 45; a.mlf., "Antere", *IA*, I, 463; Sezgin, *GAS*, II, 48-49, 113-115; Şerefettin Yaltkaya, *Yedi Askı*, İstanbul 1943, s. 99-112; Şevki Dayf, *Târîhu'l-edeb*, I, 369-374; Abdülvehhâb es-Sâbüni, *Şu'arâ' ve devâvîn*, Beyrut 1978, s. 38-40; Aff Abdurrahman, *Mu'cemü's-şu'arâ*, Beyrut 1403/1983, s. 258-259; Ömer Ferrûh, *Târîhu'l-edeb*, I, 207-212; Blachère, *Târîhu'l-edeb*, s. 302-303; a.mlf., "Antara", *EP²* (Fr.), I, 533-537; K. A. Fariq, "Pre-Islamic Arabic Poetry and Poets", *Studies in Islam*, IV/4, New Delhi 1967, s. 211-212.

CEMÂL MUHTAR

ANTERE KISSASI

(سيرة عنترة)

Arap şairi Antere'nin hayatı etrafında teşekkül etmiş bir Arap kahramanlık hikâyesi.

Antere kıssasının ilk defa ne zaman ve kim tarafından ortaya konulduğu tam olarak bilinmemektedir. Her ne kadar eserde, hikâyenin anlatımı sırasında derleyenin Antere'den iki yüzyıl sonra yaşamış bulunan Asmaî (ö. 216/831) olduğu ifade edilmekteyse de kıssa Asmaî'nin ölümüyle son bulmayıp milâdî XII. yüzyıla kadar hikâyeye yapılan ilâve unsurlar devam etmiştir. Antere'ye ait ahhârın insicamlı bir hikâye haline getirilişi ile ilgili diğer bir rivayet de şöyledir: Fâtımî halifelerinden Aziz-Billâh'ın (975-996) Mısır'daki hilâfeti sırasında sarayla ilgili bazı dedikoduların yayılması üzerine, halkın dikkatini başka tarafa yönelterek bu söylentileri örtbas etmek isteyen halife, dönemin tanınmış edibi Yûsuf b. İsmâil'den halkın ilgisini çekecek sürükleyici hikâyeler yazmasını istemiş; bunun üzerine, Ebû Ubeyde, İbn Hişâm ve Asmaî gibi birçok edibin rivayet ettiği hikâyeleri ezbere bilen Yûsuf b. İsmâil, tamamı yetmiş iki kitaptan oluşan ve her kitabın sonundaki hikâyeye ile bir sonraki arasında ustaca bağlan-

tılar kurulmuş bulunan bir seri kıssa yazmaya başlamış, böylece Antere kıssası denilen eser meydana gelmiştir. Ayrıca tabip Ebû'l-Müeyyed Muhammed el-Cezerî de (milâdî XII. yüzyıl) bu hikâyeleri toplayanlardandır ve bu sebeple el-Anterî diye tanınmıştır.

Antere kıssasının başlangıcı, cengâver Arap ruhunu aksettirmek amacıyla Câhiliye devrinin önemli olaylarını ve şahsiyetlerini kapsayacak şekilde eski tarihlere kadar gider. Eserde, Sudan melikinin kızı olduğu sonradan anlaşılacak olan Antere'nin annesi Zebîbe'nin, bir savaş sırasında babası Şeddâd tarafından esir alınışı ve onunla evlenmesinden söz edildikten sonra Antere'nin tanıtımı yapılır. Burada verilen bilgilere göre daha bebekken çok güçlü ve hareketli olan Antere en sağlam kundak bezlerini bile parçalamış; iki yaşında çadırı yıkmış, dört yaşında iken bir köpeği, dokuz yaşında iken bir kurdu, genç bir çobanken de bir arslanı öldürmüştü. Daha sonra eserde, bir câriyeden doğduğu için kendisi de bir köle sayılan bu yiğidin hürriyetini elde etmesi, amcasının kızı Able'ye olan aşkı, ona kavuşabilmesi için başarması şart koşulan zor ve tehlikeli birçok maceraya girişmesi anlatılır. Antere'nin meşhur Arap cengâver ve şairleriyle ilgili olarak başından geçenlerden söz edilirken onun şiirdeki üstünlüğü de vurgulanır. Eserde anlatılanlara göre Hayber yahudilerini perişan eden kahraman, Arap yarımadasının dışına çıkarak Irak, Suriye, İran, Kuzey Afrika ve İspanya vezir ve krallarıyla da tanışmıştır. Bu şövalye ruhlu insan daima dostlarının yanında olmuş ve onların düşmanlarıyla mücadele etmiştir. Bu arada Hz. İbrâhim, Hz. Peygamber ve Hz. Ali'ye dair bazı rivayetlerin de yer aldığı eserde Câhiliye döneminden İslâmî döneme geçilmek üzere olan bir devirde sergilediği erdemli yaşayışıyla Antere, İslâmiyet'in gelişini hazırlayan bir kahraman hüviyetine büründürülür ve özellikle yukarıda adı geçen ülkelerde âdetâ İslâm fetihlerinin sembolü haline getirilir. Eser, Antere'nin İran'daki maceralarını anlatırken tarihîyle, savaşlarıyla, kral saraylarındaki âdet ve an'aneleriyle dönemin İran hayatı hakkında ayrıntılı bilgiler verir. Bu durum, güçlü bir İranlı yazarın esere ilâveler yapmış olabileceği ihtimalini hatıra getirmektedir. Antere kıssasında kahramanın Bizans, Fransa ve Roma saraylarının ileri gelenleriyle ilgili olarak

anlatılan maceraları onu Mısır'a, hatta Sudan ve Hindistan'a kadar götürür. Bu münasebetle Suriye ve Bizans'taki Hıristiyanlar ile Haçlılar'ın durumları, kilise âdet ve an'aneleri, papazların kıyafet ve yaşayışları, dinlerinin özellikleri, eserin yazıldığı dönemdeki Hıristiyanların müslümanlarla ilgili yanlış kanaatleri hakkında bilgiler verilir.

Antere kıssası, söz konusu ettiği ülkelerin o devirdeki halk kültürünü büyük ölçüde aksettirmesi, Antere'nin şahsında cengâverlikle birlikte yiğitlik, mertlik, cömertlik, vefakârlık ve dürüstlük gibi geleneksel Arap mezihyetlerini telkin etmesi bakımından da büyük değer taşır. Eserde bu ve benzeri erdemlerin benimsenmesi için kahraman olarak özellikle Antere'nin seçilmesinin bazı sebepleri olmalıdır. Antere kıssasının henüz yazılmadığı Hz. Peygamber devrinde ve daha sonraki dönemlerde yapılan savaşlarda askeri coşturmak için anlatılan kıssalar arasında Antere ile ilgili sözlü kahramanlık hikâyelerinin müstesna bir yerinin bulunduğu hatırlanmalıdır. Diğer taraftan Abs kabilesini yağmalayarak Antere'nin sevgilisini kaçıran çapulcular ile İslâm yurduna saldıran ve Müslümanlığı yok etmek isteyen Haçlılar arasında yakın bir ilgi gören halk muhayyilesi, Antere'nin şahsında ideal bir kahraman bulmuş olmalıdır. Onun köle bir anneden doğmasına ve bu yüzden köle statüsünde tutulmasına rağmen esirliğe boyun eğmeyip hürriyete kavuşmanın yollarını araması, ayrıca mükemmel bir şair ve çok iyi bir binici olması, bir de Hz. Peygamber'e atfen, "Bana bahsedilen a'râbîlerden yalnız Antere'yi tanımak isterdim" dediğinin rivayet edilmesi halkın bir kahramanda aradığı bütün özellikleri ona kazandırmış ve Antere kıssası İslâm dünyasının beş yüzyıl boyunca düşmanları karşısında kazandığı zaferlerin âdetâ bir sembolü haline gelmiştir. İçinde 5000 beyti bulunan manzum bölümlerin de bulunduğu Antere kıssası ile binbir gece masallarını karşılaştıranlar, sonuncusunun kadınlara, çocuklara ve şehirlilere hitap ettiği, Antere hikâyesinin ise daha çok erkeklere ve bedevîlere seslendiği kanaatine varmışlardır.

Antere kıssasının muhtelif metinleri arasında en geniş olanı, *es-Sîretü'l-İrâkîyye* diye anılan metindir. Bâbil metni (*es-Sîretü'l-İrâkîyye*) ile Suriye metni (*es-Sîretü'l-Şâmîyye*) daha kısadır. Antere kıssası, Hicaz metni esas alınarak

Kahire'de (1306-1311) otuz iki cüz halinde, Beyrut'ta ise 1. baskısı (1869-1871) 154 cüz, 2. baskısı (1883-1885) altı cilt halinde yayımlanmıştır. Bu eserin tamamı, bazı mütercimler tarafından da bir kısmı Fransızca ve İngilizce'ye tercüme edilmiş olup Avrupa'da büyük bir ilgi görmüştür. El yazması halinde bulunan ve *Kıssa-yi Anter*, *Anternâme* veya *Anter Hikâyesi* adlarıyla tanınan fakat mütercimi bilinmeyen bir Türkçe tercümesi de vardır. 1477'de Fâtih Sultan Mehmed'in emriyle yapılan bu tercümenin tamamına yakın bir kısmı Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Karatay, II, 296-297).

Antere hikâyesi Müzisyenlerin de ilgi-sini çekti. Rimsky-Korsakov 1874'te Anter adlı senfonik bir şiir besteledi. Şükri Ganem bu bestenin ilk dört kısmını drama haline getirerek 1910'da Odéon Tiyatrosu'nda sahneye koydu. Adı geçen oyun İzzet Melih [Devrim] tarafından Türkçe'ye tercüme edildi (*Antere*, İstanbul 1327/1911). Bu tercümeyi İnci Koçak sadeleştirdi ve eser Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları arasında aynı adla neşre edildi (1983).

BİBLİYOGRAFYA :

Mehmed Fehmi, *Târîh-i Edebiyyât-ı Arabiyye*, İstanbul 1332, s. 800-801; Serkis, *Mu'cem*, II, 1387-1388; C. Zeydan, *Âdâb*, I, 115-116; 603-604; Karatay, *Türkçe Yazmalar*, II, 296-297; Ömer Ferrûh, *Târîhu'l-edeb*, III, 150-151; Şevki Dayf, *Târîhu'l-edeb*, VI, 483-484; Sezgin, *GAS (Ar.)*, II/2, s. 13-14; H. T. Norris, *The Adventures of Antar*, London 1980; Peter Heath, "A Critical Review of Modern Scholarship on Sîrat 'Antar İbn Shaddâd and the Popular Sîra", *JAL*, XV (1984), s. 19-44; *TA*, III, 107; M. Hartmann, "Antere", *İA*, I, 463; B. Heller, "Sîrat 'Antar", *EL² (Fr.)*, I, 533-537; Abdülhamid Yûnus, "Sîretü 'Antere", *Tî*, IV, 421-434; *ABr.*, II, 153.

CEMÂL MUHTAR

ANTLAŞMA

(bk. SULH).

ANUŞ TEGİN

Ebû Abdillâh Anuş Tegin
Muhammed b. İsmâil ed-Derezî
(ö. 411/1020)

Fâtımî Halifesi Hâkim-Biemrillâh'ın
Türk asıllı dâî'si ve
Dürzî mezhebine adını veren kişi
(bk. DÜRZİLİK).

APAK HOCA

(bk. AFAK HOCA).